

Tomasz Krzesik OMI

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

---

tkrzesik@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-5394-000X>

Metamorfoza czy transformacja doktryny Kościoła w nauczaniu Franciszka?

 <https://doi.org/10.15633/ps.26208>

Tomasz Krzesik OMI – Misjonarz Oblat Maryi Niepokalanej, doktor teologii, homileta. Od 2010 roku przebywa w Kanadzie, obecnie mieszka w Vancouver, gdzie pełni posługę duszpasterską jako proboszcz polonijnej parafii Świętego Kazimierza. Jego poszukiwania naukowe to prawdy eschatologiczne ze szczególnym uwzględnieniem przepowiadania o czyśćcu.

Article history • Received: 13 Nov 2021 • Accepted: 15 Feb 2022 • Published: 30 Jun 2022

ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstrakt

Metamorfoza czy transformacja doktryny Kościoła w nauczaniu Franciszka?

Od pierwszych dni pontyfikatu papieża Franciszka katolicy na całym świecie usiłą zrozumieć intencje, które przyświecają następcy Piotra, kiedy zabiera głos w istotnych dla nauczania Kościoła kwestiach. U wielu katolików niektóre elementy nauczania Franciszka rodzą niepokój, u innych zdziwienie, a jeszcze inni entuzjastycznie je aprobują. Tekst jest próbą analizy niektórych elementów nauczania Franciszka i genetycznego pochodzenia głoszonych treści, które implikują niewierność przyjętemu nauczaniu Magisterium. Wśród analizowanych tematów są podejmowane przez papieża zagadnienia: rozumienie Kościoła, prymat Piotra, małżeństwo katolickie, dialog międzyreligijny, ekologia. Autor poszukuje odpowiedzi na pytanie, czy papież odczytuje znaki czasu i dostosowuje nauczanie Kościoła do mentalności i realiów życia współczesnego człowieka, czy też dokonuje przewrotu, który może przynieść trudne do przewidzenia konsekwencje.

Słowa kluczowe: papież Franciszek, pluralizm religijny, teologia ludu, Kościół, synodalność, prymat, ekologia

---

Abstract

Metamorphosis or Transformation of Church Doctrine in Francis' Teaching?

From the first days of Pope Francis' pontificate, Catholics around the world have been trying to understand the intentions of the Successor of Peter when he speaks on issues important to the teaching of the Church. For many Catholics, some elements of Francis' teaching are disturbing, others are surprised, and still others enthusiastically endorse them. This text is an attempt to analyze some elements of Francis' teaching and the genetic origin of the proclaimed content, which imply an infidelity to the accepted teaching of the Magisterium. The topics analyzed include the following issues raised by the Pope: understanding of the Church and the primacy of Peter, Catholic marriage, interreligious dialogue, and ecology. The author is looking for an answer to the question of whether the Pope reads the signs of the times and adjusts the teaching of the Church to the mentality and realities of modern life, or whether he is staging a coup that may bring consequences that are difficult to predict.

Keywords: Pope Francis, religious pluralism, theology of the people, Church, synodality, primacy, ecology

---

Kościół, który „jest na tym świecie sakramentem zbawienia, znakiem i narzędziem jedności Boga z ludźmi” (Katechizm Kościoła katolickiego, 780), trwając przez wieki, dociera do różnych kultur i narodów. Realizacja misji Kościoła nie zawsze przyjmowana jest przychylnie. Dotyczy to zarówno tych, do których Kościół kieruje swoje orędzie misyjne, jak i tych, którzy już do Kościoła przynależą, a nawet sprawują w nim poważne urzędy. Żyjemy w czasie pontyfikatu papieża, który przez styl sprawowania urzędu widzialnej Głowy Kościoła, jak również przez sposób aktualizowania orędzia Ewangelii i wszelkie inicjatywy, nie zawsze jest właściwie przyjmowany i rozumiany. W skrajnych przypadkach reakcją na obecny pontyfikat jest oburzenie i krytyka wszystkiego, co pochodzi od Franciszka¹. Może zatem, to rzeczywiście profetyczny pontyfikat, a może tylko inny, różny od tych, które pamiętamy. Wszak to papież „z bardzo dalekiego kraju” i może to tylko kwestia mentalności innej od tej, do której wszyscy się przyzwyczaili. A może to rzeczywiście radykalny naśladowca Chrystusa i autentyczny świadek Ewangelii – o takich świadków nie raz wołałem w homiliach. Spójrzmy na niektóre elementy nauczania i posługi papieża z Argentyny. Zanim jednak zajmiemy się tematem, chcemy ustalić, że metamorfoza będzie tu rozumiana jako zmiana, przeobrażenie, przekształcenie jednej rzeczywistości w inną, tudzież całkowite odejście od dotychczasowej praktyki czy nauczania². Transformacje zaś rozumiemy jako przekształcanie, dostosowywanie w znaczeniu procesu, który ostatecznie osiągnie cel zbliżony do tego, co stanie się rezultatem metamorfozy³.

1. Kościół a pluralizm religijny

W jaki sposób zrozumieć w świetle prawdy objawionej sformułowania zawarte w dokumencie z Abu Zabi⁴, w którym stwierdza się, że:

---

¹ Por. G. Svidercoschi, *Papież, który zapalił świat*, Kraków 2017, s. 13.

² Por. Słownik języka polskiego PWN, red. M. Szymczak, t. 2, Warszawa 1998, s. 136.

³ Por. Słownik języka polskiego PWN, red. M. Szymczak, t. 3, Warszawa 1999, s. 486.

⁴ Papież Franciszek, Ahmad Al-Tayyeb, Dokument o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/travels/2019/outside/documents/papa-francesco_20190204_documento-fratellanza-umana.html (23.08.2021).

Wolność jest prawem każdej osoby: każdy korzysta z wolności wiary, myśli, słowa i działania. Pluralizm i różnorodność religii, koloru skóry, płci, rasy i języka są wyrazem mądrej woli Bożej, z jaką Bóg stworzył istoty ludzkie. Ta boska Mądrość jest źródłem, z którego wywodzi się prawo do wolności wiary i wolności do bycia różnymi. Dlatego odrzuca się wszelkie próby zmuszania ludzi do przyjmowania określonej religii oraz kultury, podobnie jak narzucanie jednego modelu cywilizacji, którego inni nie akceptują⁵.

W jaki sposób „pluralizm i różnorodność religii” wyrażają Bożą wolę? Czy papież może zmienić obiektywną rzeczywistość objawioną przez Boga, a poświadczoną przez słowa Pisma Świętego? Idea tu wyrażona stoi w opozycji do tego, co stanowi biblijną podstawę nauki o Bogu Jedynym. Bóg objawia siebie już w Starym Testamencie: „Nie będziesz miał bogów cudzych obok mnie (Wj 20, 5)”; „Ja jestem Pan, i nie ma innego” (Iz 45, 5). Znamy jasne i jednoznaczne orzeczenie Soboru Laterańskiego IV (1215):

Mocno wierzymy i otwarcie wyznajemy, że jeden tylko jest prawdziwy Bóg, wieczny i nieograniczony, wszechmocny, nieprzemienialny, niepojmowalny i niewyraźalny⁶.

Bóg dlatego, że jest jeden jest prawdziwy i nie ma w Nim sprzeczności, dlatego niezrozumiałe jest stwierdzenie, jakoby „pluralizm i różnorodność religii stanowiły wyraz mądrej woli Bożej”. Próba wyjaśniania niefortunnego wyrażenia przez papieża, miała miejsce podczas wizyty „ad limina apostolorum” biskupów Kazachstanu. Tym razem padło określenie, że „Bóg przyzwala na różnorodność religii”⁷. A może w omawia-

---

5 Papież Franciszek, Ahmad Al-Tayyeb, Dokument o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/travels/2019/outside/documents/papa-francesco_20190204_documento-fratellanza-umana.html (23.08.2021).

6 Dokumenty Soborów Powszechnych, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004, t. 2, s. 221 (Źródła Myśli Teologicznej, 26).

7 Na prośbę bp. Schneidera papież doprecyzował kontrowersyjne stwierdzenie, <https://m.pch24.pl/na-prosbe-bp-schneidera-papiez-doprecyzowal-kontrowersyjne-stwierdzenie/> (25.08.2021). „Bp Schneider poprosił Franciszka o doprecyzowanie kontrowersyjnego fragmentu z niedawnej deklaracji o braterstwie, podpisanej

nym stwierdzeniu chodzi o pluralizm, który w teologii religii stanowi swoisty teocentryzm. Najbardziej radykalnym przedstawicielem tego nurtu jest John Hick, według którego:

Wszystkie religie, z chrześcijaństwem włącznie, poruszają się wokół Boga – bytu absolutnego. Perspektywa ta pozwoli na nawiązanie dialogu na zasadzie równości z partnerami innych religii – przy założeniu, że wyjdziemy z tradycyjnej chrystologii, autoryzując paradygmat teocentryczny⁸.

Jednak takie podejście zmienia utrwaloną wiarę Kościoła wyrażoną i powtórzoną w deklaracji *Dominus Iesus*, 1:

Należy mocno wierzyć w to, że w tajemnicy Jezusa Chrystusa, wcielonego Syna Bożego, który jest „drogą, prawdą i życiem” (J 14, 6), zawarte jest objawienie pełni Bożej prawdy.

Tak czy inaczej, odnosząc się do deklaracji z Abu Zabi, pluralizm, to nie jest przyzwolenie, a raczej współistnienie na równych prawach. A zatem: „pluralizm i różnorodność religii” w tym wypadku jest „degradowaniem chrześcijańskiego objawienia do jednego z wielu, jest to również degradacja samego Jezusa Chrystusa”⁹. Pojawienie się tego sformułowania w dokumencie z Abu Zabi, może sugerować jego genetyczne pochodzenie z teologii religii Johna Hicka, który sam nazywa

---

w Abu Zabi przez Papieża i wielkiego imama Al-Azhar. Stwierdza się w niej między innymi, że „Bóg w swej mądrości chce pluralizmu i różnorodności religii, koloru skóry, płci, rasy i języków”. Biskupa z Kazachstanu, kraju o większości muzułmańskiej, interesowało, jak rozumieć stwierdzenie, że Bóg chce różnorodności religii. Odpowiedź Papieża była bardzo jasna: Bóg przyzwala na różnorodność religii. Franciszek przyznał również, że zestawienie w jednym zdaniu różnorodności religii z różnorodnością płci może prowadzić do błędnych interpretacji, bo jest oczywiste, że różnorodności płci Bóg chciał w sposób pozytywny, a nie na zasadzie przyzwolenia. Mając to na względzie Papież upoważnił biskupów z Azji Centralnej, by to jego doprecyzowanie podali do wiadomości publicznej” („Katolicka Agencja Informatyczna”, 09.03.2019).

8 A. Michałek, „De facto czy de iure?”. Od teologii religii do teologii pluralizmu religijnego, „Nurt SVD” R. 44 t. 127 (2010) z. 1, s. 75–94.

9 B. Ferdek, Deklaracja „*Dominus Iesus*” jako współczesne wyznanie wiary, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 9 (2001) nr 1, s. 42.

lansowany pogląd „przewrotem kopernikańskim”¹⁰. Ta koncepcja ma źródło w hinduizmie, gdzie „wydarzenie Jezusa Chrystusa widziane jest przez pryzmat awatary lub adwajty. Awatara to przychodzenie Boga do ludzi”¹¹. Bóg więc może przyjść, czyli objawić się w postaci człowieka, aby zareagować na zło.

Jezus może być uznany przez Hindusów za jedną z takich awatar. Ale równie dobrze za awatarę może być uznany Budda czy Mahomet¹².

Bóstwo Jezusa będzie przez Hindusów rozumiane jako zatracenie się w boskim bycie, co Jezus urzeczywistnił w stopniu doskonałym, a to jest z kolei *adwataja*¹³. Sprawa pluralizmu jako koncepcji teologii religii jest o wiele bardziej złożona, niech na tym etapie, na ten temat tyle wystarczy. Gdyby papież tak nauczał byłaby to bez wątpienia metamorfoza doktryny Kościoła. Cała rzecz polega jednak na tym, że papież tak nie naucza, a jedynie podpisał się pod wyrażoną w ten sposób ideą. Wydaje się, że problem jest szerszy, bo islam też tak nie naucza. Czy mamy może do czynienia z jakąś ideą pozareligijną?

2. Teologia ludu – nowy Kościół

W papieskiej wizji Kościoła odzwierciedlone jest to, z jakiego regionu świata wywodzi się Franciszek. Na Jego sposób nauczania o Kościele ogromny wpływ ma „teologia ludu” w wydaniu teologa Lucio Gera (1924–2012). Gera rozumie teologię ludu jako historyczną analizę kultury ludu, który jednoczy się wokół wspólnego etosu. Podejście to różni się

10 B. Ferdek, Deklaracja „*Dominus Iesus*” jako współczesne wyznanie wiary, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 9 (2001) nr 1, s. 41.

11 B. Ferdek, Deklaracja „*Dominus Iesus*” jako współczesne wyznanie wiary, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 9 (2001) nr 1, s. 43: „W tych hinduistycznych reinterpretacjach wydarzenia Jezusa Chrystusa jest współczesne źródło dzielenia Go na Jezusa, człowieka z Nazaretu i Chrystusa, boski Logos, który działa poprzez Jezusa, ale także poprzez Buddę, Mahometa i innych. Takie dzielenie jednego Jezusa Chrystusa nie może już być nazwane chrystologią, lecz co najwyżej jezuologią. Pluralistyczna teologia religii, dzieląc Jezusa Chrystusa, zastępuje tym samym chrystologię jezuologią. Jakiekolwiek dzielenie Jezusa Chrystusa jest niezgodne z chrześcijańską wiarą”.

12 B. Ferdek, Deklaracja „*Dominus Iesus*” jako współczesne wyznanie wiary, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 9 (2001) nr 1, s. 43.

13 B. Ferdek, Deklaracja „*Dominus Iesus*” jako współczesne wyznanie wiary, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 9 (2001) nr 1, s. 43.

od marksistowskiej teorii analizy warunków społeczno-politycznych, ekonomicznych i przeciwieństw oraz napięć w społeczeństwie. Sam termin „teologia ludu”, to nic innego jak „teologia wyzwolenia” pod zmienioną z biegiem czasu nazwą¹⁴. Papież Franciszek nie ma wątpliwości, że:

Kościół powinien wejść w lud, powinien być z ludem, pomagać mu wzrastać, wspomagać rozwój jego kultury. Lud powinien sprawować liturgię w określony sposób... To właśnie wielki wkład Soboru Watykańskiego II: inkulturacja¹⁵.

W rozumieniu Franciszka Kościół to przede wszystkim Lud Boży. Z tym, że w papieskiej teologii ludu dominują trzy zasadnicze aspekty: zmysł wiary, pobożność ludowa, opcja na rzecz ubogich¹⁶. I choć nie można papieżowi odmówić racji, to jednak sprowadzanie rzeczywistości Kościoła tylko do ludu jest chyba zbyt dużym uproszczeniem.

Kościół [jak uczy Katechizm, nawiązując do soborowej konstytucji *Lumen gentium*, 8] jest równocześnie:

- „społecznością wyposażoną w strukturę hierarchiczną i Mistycznym Ciałem Chrystusa;
  - zgromadzeniem widzialnym i wspólnotą duchową;
  - Kościołem ziemskim i Kościołem obdarowanym już dobrami niebieskimi”.
- Te wymiary „tworzą jedną rzeczywistość złożoną, która zrasta się z pierwiastka Boskiego i ludzkiego” (Katechizm Kościoła katolickiego, 771).

Tymczasem,

Papież pragnie Kościoła otwartego, wychodzącego naprzeciw światu i proponuje jego model generatywny, a nie konserwatywny. Nie chodzi o *mater et magistra*, ale o matkę, która potrafi słuchać i uczyć się od innych, żyjąc bliskością będącą

---

14 K. Glombik, *Specyficzne aspekty teologii w nauczaniu papieża Franciszka*, „Studia Nauk Teologicznych” 15 (2020), s. 12.

15 Franciszek, D. Wolton, *Otwieranie drzwi. Rozmowy o Kościele i świecie*, tłum. M. Chojnacki, Kraków 2017, s. 50.

16 Por. K. Glombik, *Specyficzne aspekty teologii w nauczaniu papieża Franciszka*, „Studia Nauk Teologicznych” 15 (2020), s. 15.

stylem życia ewangelizatorów i wszystkich wierzących. [...] Jako lud w drodze może i powinien być przestrzenią przyjęcia, domem otwartym, w którym znajduje się miejsce dla każdego z jego trudnym życiem, a pozycję uprzywilejowaną zajmują ubodzy¹⁷.

Papież określa to nader jasno w liście do kapłanów:

[...] rozwijajcie i posilajcie więź z waszym ludem. Nie izolujcie się od waszych ludzi, kapłanów i wspólnot. Tym bardziej nie zamykajcie się w grupach hermetycznych i elitarnych. To w ostateczności dusi i zatruwa ducha. Posługa odważna jest posługą zawsze wychodzącą. A „wychodzenie” prowadzi nas do pielgrzymowania „niekiedy na czele, czasami pośrodku a innym razem z tyłu: na czele, aby prowadzić wspólnotę; pośrodku, aby dodawać jej otuchy i ją podtrzymywać; z tyłu, aby zachować ją w jedności, a także z innego powodu: ponieważ lud „ma nosa”! Ma nosa do znajdowania w wędrówce nowych dróg, posiada *sensus fidei* [por. LG 12]. Czy może być coś piękniejszego?”. Sam Jezus jest wzorem tego wyboru ewangelizacyjnego, który wprowadza nas w serce ludu. Jakże dobrze, gdy widzimy Go blisko wszystkich! Ofiarowanie się Jezusa na krzyżu jest niczym innym, jak kulminacją tego stylu ewangelizacyjnego, który naznaczył całe Jego życie¹⁸.

To, co wyraża papież nie stoi w opozycji do nauki Kościoła. Nie trudno jednak zauważyć, że w tej wizji Kościoła ważniejsze jest działanie duszpasterskie pociągające za sobą porzucenie formuł, instytucjonalnych rozwiązań, a w pewnych sytuacjach nawet odejście od obowiązującej tradycji, tudzież doktryny Kościoła.

Interpretatorzy pontyfikatu papieża Franciszka podkreślają, że przez styl swojego pontyfikatu i sposób przekazu ewangelicznych treści odczytuje na nowo Ewangelię i w nowy sposób ją głosi¹⁹. Takie podejście nosi znamiona transformacji w sposobie odczytywania Ewangelii i oczywiście pociąga za sobą pewne konsekwencje. Rodzą się w tym kontekście zarzuty o „powierzchnową teologię” albo „ambiwalencję”. Z dru-

---

17 K. Glombik, *Specyficzne aspekty teologii w nauczaniu papieża Franciszka*, „Studia Nauk Teologicznych” 15 (2020), s. 14-15.

18 List ojca świętego Francisza do kapłanów z okazji 160. rocznicy śmierci świętego proboszcza z Ars, Rzym 2019.

19 Por. G. Svidercoschi, *Papież, który zapalił świat*, s. 39.

giej jednak strony nie sposób odmówić zwykłemu wiernemu prawa do tego, że będzie oczekiwał od papieża czegoś, co z natury rzeczy przynależy do rangi i autorytetu urzędu. Mowa tu o oficjalnym protokole, stroju, formie przekazu ewangelicznego przesłania, czy nawet nieomyślności²⁰. Kościół w podejściu Franciszka jawi się jako rodzaj ruchu ochrzczonych działających w uświęcającej mocy Ducha Świętego. To ten Duch sprawia, „że Lud Boży jest nieomyślny in credendo, co znaczy, że wierząc nie błądzi”²¹. W nurcie tego ruchu mają się znaleźć duchowni, nie wykluczając biskupów, jak to zostało wyrażone w cytowanym dokumencie *Ewangelii gaudium*: „niekiedy stanie z przodu, aby wskazać drogę i podtrzymać nadzieję ludu, innym razem zaś stanie pośród wszystkich ze swoim miłosierdziem, a w pewnych okolicznościach powinien iść za ludem, by pomóc tym, którzy zostali z tyłu, ponieważ jest pasterzem swojej owczarni, jej węch pozwala mu rozpoznać nowe drogi” (31). Co zatem w tym kontekście zrobić ze wskazaniami, które pozostawił Kościołowi Jan Paweł II:

W wypełnianiu obowiązku przewodzenia, za który proboszcz bierze osobistą odpowiedzialność, jest on aktywnie wspomagany przez organy doradcze, przewidziane przez prawo (por. Kodeks prawa kanonicznego, kann. 536–537); te ostatnie muszą jednak pozostać wierne swej funkcji jako doradcy. Należy wystrzegać się wszelkich form, które w rzeczywistości mogą prowadzić do ograniczenia autorytetu kapłana-proboszcza jako przewodnika. W takim przypadku zafałszowaniu uległaby także tożsamość samej wspólnoty parafialnej. [...] Bez tej obecności Chrystusa reprezentowanego przez kapłana, sakramentalnego przewodnika wspólnoty, nie byłaby ona w pełni wspólnotą Kościoła²².

Z osobistego doświadczenia duszpasterskiego wiem, że wspólnota Ludu Bożego potrzebuje pewnego, czyli autentycznego nauczania i takiego samego przewodnictwa. To w rzeczy samej warunkuje określoną

²⁰ Por. G. Svidercoschi, *Papież, który zapalił świat*, s. 41.

²¹ K. Glombik, *Specyficzne aspekty teologii*, s. 14.

²² Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Kongregacji ds. Duchowieństwa Parafia i jej pasterz*, 23.11.2001, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. (2002) nr 4, s. 29–30.

tożsamość. Właściwe miejsce pasterza w relacji do stada, to gwarancja tożsamości wspólnoty i wierności prawdzie objawionej.

3. Rozumienie papieżstwa i synodalność

Kolejnym ważnym aspektem teologii papieża z Argentyny jest synodalność. Papież Franciszek chce powrócić do reformy Soboru Watykańskiego II i Pawła VI, czego przykładem jest nadanie nowej dynamiki instytucji Synodu Biskupów. Centralizm charakteryzuje się stylem rządzenia od góry do dołu, podkreśla autorytet i kontrolę. Franciszek dał sygnał, że pragnie docenić komunikację idącą od dołu do góry²³.

Papież daje temu wyraz w konstytucji *Episcopalis communio*, w której papieska idea synodalności zakłada udział w procesach decyzyjnych zarówno wszystkich wiernych świeckich, osób konsekrowanych, jak i prezbiterów i biskupów. Papież proponuje Kościołowi nowe podejście: Synod Ludu Bożego, a nie tylko biskupów. Dzieje się tak dlatego, że podobno dotąd biskupi dyskutowali tylko o swoich wyobrażeniach dotyczących problemów Ludu Bożego. Zmiana podejścia ma pozwolić na poznanie rzeczywistych problemów ludu²⁴.

Prawo kanoniczne stanowi, że Synod Biskupów jest zebraniem biskupów z różnych regionów świata inicjowanym wyłącznie przez papieża (kan. 342, kan. 344 pkt 1)²⁵. Biskupi zbierają się, aby rozważyć problemy związane z działalnością Kościoła w świecie (kan. 342) – które notabene dookreśla papież (kan. 343, kan. 344 pkt 3) – i w ten sposób pobudzać ścisłą łączność między sobą a Biskupem Rzymu oraz po to, aby świadczyć pomoc papieżowi swoją radą. Poprzez takie działanie mają być zachowane i umacniane wiara, obyczaje, a także dyscyplina kościelna²⁶.

Papież Franciszek za wszelką cenę próbuje zburzyć stosunkowo młodą instytucję jaką jest synod biskupów, który z natury swojej jest pomysła-

23 J. Bujak, Nauczanie papieża Franciszka o synodalności w kontekście współczesnej refleksji teologicznej i ekumenicznej, „Collectanea Theologica” 91 (2021) nr 1, s. 54.

24 Por. K. Patejuk, Synod ludu Bożego, a nie tylko biskupów, <https://wiedz.pl/2021/05/24/synod-ludu-bozego-a-nie-tylko-biskupow> (02.09.2021).

25 Kodeks prawa kanonicznego, przekł. polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

26 P. Kroczek, J. Krzywda, A. Sosnowski, Rozdział wstępny: „Klucz”, w: Droga do „Amoris laetitia”, red. P. Kroczek, Kraków 2015, s. 11–12 (Annales Canonici Monographiae, 5).

ny jako organizm wspierający papieża w procesach decyzyjnych²⁷. Koncepcja synodu Ludu Bożego jest w dużej mierze zbieżna z instytucją synodu diecezjalnego. Jak czytamy w Instrukcji o synodach diecezjalnych:

Kanon 460 opisuje synod diecezjalny jako zebranie (coetus) „wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu”. Celem synodu jest świadczenie pomocy biskupowi w wykonywaniu właściwej mu funkcji kierowania wspólnotą chrześcijańską²⁸.

W koncepcji synodu Ludu Bożego, Franciszek wyraża swój sprzeciw wobec klerykalizmu w kościele. Według papieża

Klerykalizm to tożsamość bez przynależności do ludu i zaprzeczenie prawdy, że Bóg zbawił ludzi i wchodzi w ich dynamikę; to postawa zastępowania, wyciszenia, pomijania, ograniczania ludu Bożego do małych elit; tworzenia wspólnoty, planów, podejść teologicznych, duchowości i struktur bez korzeni, bez pamięci i bez życia²⁹.

Lekarstwo proponowane przez papieża, to synodalność. Między wierzeniami można jednak wyczytać, że synodalność w rozumieniu Franciszka, z czasem stanie się podstawą do przeobrażenia ustroju Kościoła z hierarchicznego w demokratyczny. Czy jednak jest to właściwa droga do odnowy Kościoła? Nie da się ustrzec od komentarza, że przeobrażanie przez Franciszka różnych aspektów i płaszczyzn funkcjonowania Kościoła jest działaniem zamierzonym i kluczowym dla Jego pontyfikatu. W tym świetle staje się zrozumiałe, że elementem „przestarzałej struktury” jest również sam sposób sprawowania urzędu papieża. Obecny na-

27 P. Kroczek, J. Krzywda, A. Sosnowski, *Rozdział wstępny: „Klucz”*, s. 12. (*Annales Canonici Monographiae*, 5): „Z doktrynalnego i kanonicznego punktu widzenia Synod Biskupów jest instytucją o charakterze doradczym. Co do zasady więc synod ten nie podejmuje decyzji i nie rozstrzyga żadnych zagadnień. Istnieje jednakże możliwość, że w pewnych wypadkach zostaje on wyposażony przez Biskupa Rzymu w głos decydujący (Kodeks prawa kanonicznego, kan. 343). Wówczas mógłby stać się podmiotem władzy ustawodawczej w Kościele. Takie rozwiązanie nie zostało jednak jeszcze w historii zastosowane”.

28 Kongregacja do spraw biskupów, Kongregacja do spraw Ewangelizacji Narodów, *Instrukcja o synodach diecezjalnych*, Rzym 1997, s. 2.

29 Franciszek, *Niech Duch Święty da nam łaskę nawrócenia i zadośćuczynienia*. List do ludu Bożego, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 39 (2018) nr 8–9, s. 8.

stępcą Piotra nie nadużywa nawet określenia papież. Począwszy od przemówienia po wyborze na Stolicę Piotrową, Franciszek nie mówi o sobie jako o papieżu, ale raczej jako o biskupie Rzymu. Znana jest odpowiedź Franciszka udzielona dziennikarzowi Il Messaggerio:

Pierwszą służbą Franciszka jest być biskupem Rzymu. Wszystkie tytuły papieża: pasterz powszechny, namiestnik Chrystusa i tak dalej – nosi on właśnie dlatego, ponieważ jest biskupem Rzymu. Jest to decyzja w związku z prymatem, konsekwencja prymatu Piotra³⁰.

Franciszek sprawuje posługę Biskupa Rzymu z duszpasterską elastycznością. W ten sposób odpowiada na to, co dziś nieprzewidywalne w świecie i Kościele. Takiej samej postawy oczekuje od każdego biskupa. Papież podkreśla konieczność dążenia *cum Petro*, co jest nierozdzielne z *sub Petro*³¹.

4. Odchodzenie od tradycji

Inne niż dotąd podejście do sposobu sprawowania urzędu następcy św. Piotra przez Franciszka, jest cechą, która wyróżnia obecny pontyfikat. Jednocześnie jest odejściem od tradycyjnego sposobu sprawowania posługi Piotrowej. To odchodzenie od tradycji wyraża się z jednej strony w sposobie działania, ale również w treściach zawartych w papieskim nauczaniu. Przykładem tego jest *Traditionis custodes*. Dokument o nowych zasadach sprawowania mszy świętej w rycie nadzwyczajnym stał się powodem do przekonania, że papież zrywa z tradycją. Jest to swoista metamorfoza, jeśli chodzi o rozumienie liturgii Kościoła. Łatwo zauważyć, że liturgia sprawowana w „starym” rycie stanęła na przeszkodzie wszelkich przeobrażeń podejmowanych przez Franciszka w Kościele³², gdyż jej zwolennicy uważani są za konserwatystów i przeciwników zbyt

³⁰ Cyt. za: J. Schelhas, *Papieża Franciszka rozumienie prymatu*, „Warszawskie Studia Pastoralne. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego” 11 (2016) nr 3 (32), s. 196.

³¹ Por. J. Schelhas, *Papieża Franciszka rozumienie prymatu*, s. 208–209.

³² *Zróżnicowane reakcje na papieski dokument nt. Mszy „trydenckiej”*, [170](https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/(03.09.2021): „Według kard. Gerharda Ludwiga Müllera, wyraźną intencją nowego dekretu jest «skazanie nadzwyczajnej formy Mszy św. na wymarcie w dłuższej perspektywie»”.</p></div><div data-bbox=)

daleko idących zmian³³. Nie bez znaczenia jest w tym kontekście głos korespondenta amerykańskiego portalu *CruX*, który zwraca uwagę, że:

zdecydowanie najwięcej miejsc oferujących Msze święte „trydenckie” znajduje się w USA: 657, czyli ponad trzy i pół razy więcej niż we Francji (199). Tymczasem nie budzą one zbyt dużego zainteresowania w ogromnej większości krajów Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej³⁴.

W historii rozwoju liturgii msza w rycie zwanym nadzwyczajnym, zajmuje wyjątkowe miejsce i na pewno nie zagraża wierności prawdzie objawionej i bez wątplenia jest nośnikiem tożsamości Kościoła. W tym miejscu zwróćmy uwagę na komentarz do motu proprio *Traditionis custodes*, wyrażony przez *Una Voce*, międzynarodowe stowarzyszenie zwolenników mszy trydenckiej.

Przedstawiciele stowarzyszenia „wyrazili rozczarowanie zarówno «charakterystyką katolików», przywiązanych do „Tridentyny”, jak i „nowymi, surowymi ograniczeniami”. Tym, co przyciąga ludzi do tradycyjnej formy mszy świętej jest „szacunek dla sacrum i poczucie

---

³³ Zróżnicowane reakcje na papieski dokument nt. Mszy „trydenckiej”, [https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/\(03.09.2021\)](https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/(03.09.2021):): „Dla brytyjskiego korespondenta watykańskiego Christophera Lamba („The Tablet”) i jego francuskiego kolegi Nicolasa Senèze’a z „La Croix” fakt, że „Strażników Tradycji” ogłoszono początkowo tylko po włosku i angielsku, a później po hiszpańsku, jest bardzo wymowny. Oznacza bowiem, że tradycyjna łacińska Msza św. «jest odprawiana przede wszystkim w świecie anglo-amerykańskim, do siania podziałów» — napisał Lamb. Zauważył, że to właśnie tamtejsi tradycjonałści atakują Franciszka od pierwszego dnia jego pontyfikatu. Podobnie ocenia powody ogłoszenia *Traditionis custodes* wieloletni watykanista John Allen z amerykańskiego portalu „CruX”. Jego zdaniem, «przynajmniej częściowo niechęć Franciszka» wynika z tego, że wielu katolików «trzyma się starszego obrządku, objawiając w ten sposób swoją postawę polityczną». Na Mszę w rycie syromalabarskim czy ambrozjańskim nikt nie przychodzi po to, aby złożyć polityczną deklarację na temat Soboru czy czegokolwiek innego, «czego z pewnością nie można powiedzieć o rycie trydenckim», stwierdził publicysta”, [https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/\(03.09.2021\)](https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/(03.09.2021)).

³⁴ Zróżnicowane reakcje na papieski dokument nt. Mszy „trydenckiej”, [https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/\(03.09.2021\)](https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/(03.09.2021)).

ciągłości tradycji, a nie teologiczne czy duszpasterskie dyskusje o przeszłości”³⁵.

Wydaje się jednak, że papież widzi sprawy inaczej. W działaniach Franciszka widać, w odniesieniu do całego Kościoła, realizację postulatów zawartych w Dokumencie z Aparecida z 2007 roku, a przygotowanych dla Kościoła w Ameryce Łacińskiej³⁶. Dokument ten sugeruje, że:

Aby pójść naprzód z projektem pastoralnym, który proponuje Aparecida, żadna wspólnota nie powinna się wymawiać od zdecydowanego wejścia z całą swoją siłą w ten nieustanny proces misyjnej odnowy oraz od rezygnacji z przestarzałych struktur, które nie są już pomocne w przekazywaniu wiary (Aparecida 365). W takim wypadku mówimy właśnie o „nawróceniu pastoralnym”, które „wymaga przejścia z duszpasterstwa jedynie zachowawczego do duszpasterstwa zdecydowanie misyjnego” (Aparecida 370). To „zakłada uważne słuchanie i rozeznawanie, ‘co mówi Duch do Kościołów’ (Ap 2, 29) poprzez znaki czasów, w których Bóg się objawia” (Aparecida 366)³⁷.

Niewątpliwie, wyrażony tu sposób myślenia znalazł odzwierciedlenie w nauczaniu papieskim zawartym w *Amoris laetitia*, które wpisuje się w odchodzenie od tradycyjnego nauczania Kościoła. Podejmiemy ten temat w kolejnym punkcie tego artykułu.

5. Powtórne związki niesakramentalne katolików

Na płaszczyźnie rozeznawania znaków czasu dla Franciszka stało się czymś nieodzownym podjęcie kwestii osób żyjących w powtórnych związkach i możliwość dopuszczenia tych osób do stołu Eucharystii. Szczególną uwagę komentatorów działań i nauczania papieża przykuły punkty 298–300 adhortacji *Amoris laetitia*. Zawarte tu postulaty rozpoczęły burzliwą dyskusję na temat katolików, którzy przez różne sytuacje

35 Zróznicowane reakcje na papieski dokument nt. Mszy „trydenckiej”, [https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/\(03.09.2021\)](https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/(03.09.2021)).

36 Por. J. Schelhas, *Papieża Franciszka rozumienie prymatu*, s. 201.

37 J. O. R. Arenas, *Dokument z Aparecidy a wskazówki pastoralne Papieża Franciszka*, [http://nawroceniepastoralne.pl/dokument-z-aparecidy-a-wskazowki-pastoralne-papieza-franciszka-abp-jose-octavio-ruiz-arenas/\(10.09.2021\)](http://nawroceniepastoralne.pl/dokument-z-aparecidy-a-wskazowki-pastoralne-papieza-franciszka-abp-jose-octavio-ruiz-arenas/(10.09.2021)).

życiowe znaleźli się w sytuacji drugich niesakramentalnych związków. Temat jest już na różne sposoby opracowany i znany, dlatego w tym miejscu ta kwestia jest jedynie zaznaczona. Jakiś etap polemiki na ten temat został zakończony listem biskupów argentyńskich do Franciszka, w którym przedstawiony został sposób interpretacji kontrowersyjnych treści³⁸. Papież w odpowiedzi potwierdził tę interpretację jako jedyną możliwą.

Argentyńscy biskupi wskazują, że należy unikać traktowania opisanych w ósmym rozdziale adhortacji możliwości jako bezwarunkowego dopuszczenia do sakramentów, tak jakby każda sytuacja je usprawiedliwiała. „Tym, co się proponuje, jest rozeznawanie, które dokonuje rozróżnienia każdego przypadku z osobna”. To wymaga indywidualnego traktowania wiernych, którzy z rozmaitych względów znaleźli się w kłopotach oraz czegoś jeszcze – bliskości, delikatności, czułości, miłosierdzia. Czyli tego wszystkiego, na co Franciszek od pierwszych chwil swego pontyfikatu kładzie bardzo silny nacisk³⁹.

Pomimo to krytycy omawianego dokumentu Franciszka podkreślają niejednoznaczność jego nauczania:

W *Amoris laetitia* Twoje wskazania zdają się być czasami celowo wieloznaczne, w ten sposób dając możliwość zarówno tradycyjnej interpretacji katolickiej na-

---

³⁸ P. Majer, Czy adhortacja „*Amoris laetitia*” zmieniła kan. 915 KPK?, „Prawo Kanoniczne” 62 (2019) nr 4, s. 97, przyp. 22: „Wprawdzie dokument biskupów argentyńskich nie stał się formalnie dokumentem papieskim, ale w AAS został umieszczony w dziale *Acta Francisci Pp.* (w interpretacji należy uwzględnić regułę: *a rubro ad nigrum valet illatio*). Głównym dokumentem pozostaje list apostolski papieża (dokument biskupów z Argentyny jest oznaczony jako *additum ad epistolam*), w którym Franciszek wypowiedział się wyraźnie, że interpretacja dokonana w *Criterios básicos* jest jedyną właściwą wykładnią *Amoris laetitia*. Nawet wobec wątpliwości co do rangi magisterialnej dokumentu biskupów argentyńskich, nie ma wątpliwości, że list apostolski papieża stanowi *magisterium authenticum*, któremu należy okazywać religijne posłuszeństwo rozumu i woli i podporządkować się mu (kan. 752 KPK). Warto zauważyć, że oba dokumenty — biskupów argentyńskich i papieski — są datowane na ten sam dzień: 5 września 2016 roku”.

³⁹ A. Stopka, „*Amoris laetitia*”? Nie ma innych interpretacji, <https://deon.pl/kosciol/komentarze/amoris-laetitia-nie-ma-innych-interpretacji,461045> (04.09.2021).

uki o małżeństwie i rozwodzie, jak również takiej, która mogłaby wskazywać na zmianę w tej nauce⁴⁰.

Z kolei znany filozof i bioetyk, profesor Josef Seifert zauważa, że: **adhortacja *Amoris laetitia***:

zdaje się jasno potwierdzać, że wewnętrznie nieuporządkowane i obiektywnie ciężkie akty grzechu [...] mogą zostać dozwolone, a nawet obiektywnie nakazane przez Boga⁴¹.

Jeszcze inny komentarz, również krytycznie określa omawianą papieską adhortację:

Cóż, według mnie *Amoris laetitia* wnosi zamęt. Ósmy rozdział adhortacji dotyczy kwestii komunii dla rozwiedzionych osób, które weszły w nowy związek. Z jednej strony Franciszek stara się subtelnie wprowadzić zmianę w dyscyplinie (dopuszczając komunię dla rozwiedzionych w nowych związkach), a z drugiej – utrzymuje, że nie ma żadnej zmiany w doktrynie (w takich kwestiach jak nierozwiązywalność małżeństwa, szóste przykazanie czy grzech śmiertelny jako przeszkoda dla uczestnictwa w sakramentach). W najlepszym razie to pokrętna argumentacja. W najgorszym to oszustwo⁴².

6. Ekologia – nawrócenie ekologiczne

Rozeznawanie, które prowadzi Widzialna Głowa Kościoła w kwestii problemów najwyższej wagi, którymi winien nieodzownie zająć się Kościół, doprowadziło do opublikowania encykliki *Laudato si'*. Pierwszy

---

⁴⁰ Cyt. za: M. Jendrzejcak, *Dialog? Byle nie o „Amoris laetitia”*, <https://www.gloria.tv/post/uaB7u7ammbTZ3Lc4BBaMddsZz> (12.10.2021). Cytowany passus jest fragmentem listu, który napisał do papieża Thomas Weinandy OFMCap. Na przełomie października i listopada 2017 roku zrezygnował on z funkcji doradcy komisji do spraw doktrynalnych amerykańskiego episkopatu.

⁴¹ Cyt. za: M. Jendrzejcak, *Dialog? Byle nie o „Amoris laetitia”*, <https://www.gloria.tv/post/uaB7u7ammbTZ3Lc4BBaMddsZz> (12.10.2021).

⁴² *Dlaczego mam kłopot z Franciszkiem*. Z Russellem Ronaldem Reno rozmawia Mateusz Burzyk, Michał Jędrzejek, [https://www miesiecznik.znak.com.pl/russell-ronald-reno-dlaczego-mam-klopot-z-franciszkiem/\(20.10.2021\)](https://www miesiecznik.znak.com.pl/russell-ronald-reno-dlaczego-mam-klopot-z-franciszkiem/(20.10.2021)).

tej rangi dokument podejmujący temat ekologii w tak długiej historii Kościoła⁴³. Dokument spotkał się z pozytywnym odbiorem w wielu środowiskach, szczególnie tych organizacji i stowarzyszeń, które niejako statutowo zajmują się ochroną środowiska. Nie można odmówić racji kwestiom podejmowanym przez Papieża w *Laudato si'*, tyle tylko, że wiele postulatów zawartych w encyklice stanowi idee pozareligijne. Kościół ze swej natury nie ma na celu zajmowania się ekologią, a już na pewno nie na poziomie eksperckim⁴⁴. Encyklika pretenduje jednak do swego rodzaju instrukcji na temat ogólnoswiatowych działań ekologicznych⁴⁵. Już sam ten fakt winien prowokować do zadawania pytań. Jedno z takich pytań chciałbym postawić: Czy wezwanie do nawrócenia ekologicznego jest rzeczywiście najważniejszym przesłaniem dla dzisiejszego świata wynikającym z Chrystusowej Ewangelii? Papież wzywa do tego rodzaju nawrócenia ludzi, a przede wszystkim chrześcijan. I dobrze, ale czy pomysł na ekologiczny rachunek sumienia nie jest chybiony, cho-

---

43 M. Fijałkowski, *Inspiracje encykliki „Laudato si’” dla duszpasterstwa*, „*Verbum Vitae*” 31 (2017), s. 323.

44 K. Ołdakowski, G. Giraud: *Istnieje pilna potrzeba nawrócenia ekologicznego*, <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2019-06/potrzeba-potrzeba-zwrotu-ekologicznego.html> (05.09.2021): „Na pilną potrzebę «ekologicznego» nawrócenia zwraca uwagę francuski jezuita Gaël Giraud w wywiadzie dla mediów watykańskich. Jest on ekonomistą pracującym we Francuskiej Agencji Rozwoju, autorem książki *Zwrot ekologiczny*. Jego zdaniem opublikowana cztery lata temu encyklika Franciszka *Laudato si'* pozostaje na poziomie światowym jedynym dokumentem o wymiarze duchowym, ale również politycznym, który ukazuje ostateczny horyzont ekologii, przymierza ze stworzeniem”.

45 Franciszek, *Laudato si'*, 22: „Problemy te [mowa o zanieczyszczeniach i odpadach] są ściśle związane z kulturą odrzucenia, która dotyka zarówno ludzi wykluczonych, jak i przedmiotów, które szybko stają się śmieciami. Zauważamy na przykład, że większość wytworzonego papieru jest wyrzucana bez recyklingu. Trudno nam uznać, że wzorem jest funkcjonowanie naturalnych ekosystemów: rośliny syntetyzują składniki odżywcze, które stają się karmą roślinożerców. Te z kolei stają się pokarmem zwierząt mięsożernych, zapewniających znaczne ilości odpadów organicznych, które dają początek nowej generacji roślin. Natomiast system przemysłowy na końcu cyklu produkcyjnego i konsumpcji nie rozwiniął zdolności pochłaniania i ponownego wykorzystania pozostałości i odpadów. Jeszcze nie udało się przyjąć zamkniętego modelu produkcji, który zapewniłby zasoby dla wszystkich i dla przyszłych pokoleń, a który wymaga maksymalnego ograniczenia użycia zasobów nieodnawialnych, pohamowania konsumpcji, maksymalizacji efektywności wykorzystania, ponownego wykorzystania i recyklingu”.

ciażby z powodu kwestii: Kto z adresatów papieskiego przynaglenia rozumie istotne znaczenie samego sformułowania rachunek sumienia? Franciszek adresuje encyklikę do ludzi, których liczba na świecie przekroczyła 7 miliardów 800 milionów, z czego Katolików jest ponad 1 miliard 300 milionów⁴⁶. Kto tak naprawdę ma zrobić ekologiczny rachunek sumienia?

Podsumowanie

Po zagłębieniu się w wybrane kwestie nauczania i szczegóły dotyczące sprawowania urzędu przez papieża z Argentyny trzeba jasno stwierdzić, że nie bez znaczenia pozostaje fakt, z jakiej perspektywy patrzy się na daną rzeczywistość. Niewątpliwie mamy do czynienia z wielką przemianą dokonującą się za pontyfikatu Franciszka. Ten argentyński duchowny wybrany na Biskupa Rzymu przez styl pełnienia posługi i sposób interpretowania Ewangelii wzywa wszystkich katolików do spojrzenia na Kościół z innej niż dotąd perspektywy. Jest to spojrzenie od strony peryferii z jednoczesnym zepchnięciem na margines perspektywy centralnego dowodzenia Łodzią Piotrową⁴⁷. Jako punkt wyjścia wielu swoich działań i przekazywanych treści papież przyjął Dokument z Aparecida⁴⁸. Stanowi on zawierające 554 punkty pokłosie obrad V Kon-

---

46 Ł. Sośniak, Ile jest katolików na świecie? Najnowsze statystyki, <https://www.ekai.pl/ilu-jest-katolikow-na-swiecie-najnowsze-statystyki/> (06.09.2021).

47 Por. G. Svidercoschi, *Papież, który zapalił świat*, s. 121.

48 K. Kaproń, *Dokument końcowy V Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów — Aparecida*, 13–31.05.2007, <https://ofm.krakow.pl/cms/index.php?page=dokument-koncowy-aparecida-2007-franciszek-nawraca> (04.09.2021): „Analizując Dokument Końcowy z Aparecida warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt, to jest praktyczny brak ingerencji Kurii Rzymskiej w ostateczną redakcję tekstu. Wielu uczestników spotkania, po doświadczeniach poprzedniej Konferencji Generalnej CELAM w Santo Domingo (1992), żywiło spore obawy odnośnie przebiegu prac. W Aparecida obradom towarzyszyła jednak całkowita swoboda wyrażania myśli i poglądów, opiniowania lub wyrażania dezaprobaty. Zgodnie z regulaminem decydujący głos należał do hierarchów (była to w sumie Konferencja biskupów), jednakże w praktyce w poszczególnych komisjach kobieta wchodziła w żywą dyskusję z kardynałem, członek wspólnoty protestanckiej opiniował odnośnie końcowego brzmienia któregoś z punktów. Całość procesu redakcyjnego była efektem pracy zespołowej. Nawet członkowie Kurii Rzymskiej nie mogli niczego narzucać. Victor Manuel Fernández wspomina, że w czasie pracy w komisji, której był członkiem, jeden z wyższych hie-

ferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów w maju 2007 roku⁴⁹. W treści dokumentu można znaleźć wskazania dotyczące konieczności reformy struktur, formacji biblijnej wiernych, a także miejsca Eucharystii w centrum życia chrześcijańskiego. Dokument dotyka palących kwestii społecznych i wskazuje model duszpasterstwa, „za którym optują latynoscycy biskupi: zadaniem duszpasterza jest nieść nadzieję i entuzjazm, a równocześnie nie być wyalienowanym od spraw, którymi żyje lud”⁵⁰. To wszystko niemal dosłownie przenosi Franciszek na płaszczyznę pełnionej posługi Piotra naszych czasów. A co z Kościołem w tych rejonach świata, gdzie on kształtował się zanim Ewangelia dotarła do Ameryki Łacińskiej?

Bibliografia

- Arenas J. O. R., Dokument z *Aparecidy* a wskazówki pastoralne Papieża Franciszka, <http://nawrociepastoralne.pl/dokument-z-aparecidy-a-wskazowki-pastoralne-papieza-franciszka-abp-jose-octavio-ruiz-arenas/> (10.09.2021).
- Bujak J., Nauczanie papieża Franciszka o synodalności w kontekście współczesnej refleksji teologicznej i ekumenicznej, „Collectanea Theologica” 91 (2021) nr 1, s. 51–76.
- Dlaczego mam kłopot z Franciszkiem. Z Russellem Ronaldem Reno rozmawia Mateusz Burzyk, Michał Jędrzejek, <https://www.miesiecznik.znak.com.pl/russell-ronald-reno-dlaczego-mam-kłopot-z-franciszkiem/> (20.10.2021).

---

rarchów rzymskich chciał narzucić własne sugestie. Bezskutecznie. Biskupi z uwagą wysłuchali uwag i przegłosowali własny kształt omawianych paragrafów. Końcowy Dokument z *Aparecidy* odzwierciedla więc w pełni obraz Kościoła latynoamerykańskiego, jego radości i nadziei, smutków i lęków. Jest to twarz Kościoła Południowej Ameryki”.

- 49 K. Kaproń, Dokument końcowy V Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów — *Aparecida*, 13–31.05.2007, <https://ofm.krakow.pl/cms/index.php?page=dokument-koncowy-aparecida-2007-franciszek-nawraca> (04.09.2021).
- 50 K. Kaproń, Dokument końcowy V Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów — *Aparecida*, 13–31.05.2007, <https://ofm.krakow.pl/cms/index.php?page=dokument-koncowy-aparecida-2007-franciszek-nawraca> (04.09.2021).

- Franciszek, Wolton D., *Otwieranie drzwi. Rozmowy o Kościele i świecie*, tłum. M. Chojnacki, Kraków 2017.
- Dokumenty Soborów Powszechnych, t. 2, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004 (*Źródła Myśli Teologicznej*, 26).
- Ferdek B., Deklaracja „Dominus Iesus” jako współczesne wyznanie wiary, *„Wrocławski Przegląd Teologiczny”* 9 (2001) nr 1, s. 39–55.
- Fijałkowski M., Inspiracje encykliki „Laudato si” dla duszpasterstwa, *„Verbum Vitae”* 31 (2017), s. 321–340.
- Franciszek, *Laudato si’*.
- Franciszek, *Niech Duch Święty da nam łaskę nawrócenia i zadośćuczynienia*. List do ludu Bożego, *„L’Osservatore Romano”* wyd. pol. 39 (2018) nr 8–9, s. 7–9.
- Franciszek, *List ojca świętego do kapłanów z okazji 160. rocznicy śmierci świętego proboszcza z Ars*, Rzym 2019.
- Giraud G., *Istnieje pilna potrzeba nawrócenia ekologicznego*, <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2019-06/potrzeba-potrzeba-zwrotu-ekologicznego.html> (05.09.2021).
- Glombik K., *Specyficzne aspekty teologii w nauczaniu papieża Franciszka*, *„Studia Nauk Teologicznych”* 15 (2020), s. 11–32.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Kongregacji ds. Duchowieństwa Parafia i jej pasterz*, 23.11.2001, *„L’Osservatore Romano”* wyd. pol. 242 (2002) nr 4, s. 29–30.
- Jendrzeczak M., *Dialog? Byle nie o „Amoris laetitia”*, <https://www.gloria.tv/post/uaB7u7ammbTZ3Lc4BBaMddsZz> (12.10.2021).
- Kaproń K., *Dokument końcowy V Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów – Aparecida*, 13–31.05.2007, <https://ofm.krakow.pl/cms/index.php?page=dokument-koncowy-aparecida-2007-franciszek-nawraca> (04.09.2021).
- Kroczek P., Krzywdy J., Sosnowski A., *Rozdział wstępny: „Klucz”*, w: *Droga do „Amoris laetitia”*, red. P. Kroczek, Kraków 2015, s. 11–12 (*Annales Canonici Monographiae*, 5).
- Kongregacja do spraw biskupów, *Kongregacja do spraw Ewangelizacji Narodów*, *Instrukcja o synodach diecezjalnych*, Rzym 1997.
- Majer P., *Czy adhortacja „Amoris laetitia” zmieniła kan. 915 KPK?*, *„Prawo Kanoniczne”* 62 (2019) nr 4, s. 91–111.

- Michałek A., „De facto czy de iure?”. Od teologii religii do teologii pluralizmu religijnego, „Nurt SVD” R. 44 t. 127 (2010) z. 1, s. 75–94.
- Papież Franciszek, Ahmad Al-Tayyeb, Dokument o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/travels/2019/outside/documents/papa-francesco_20190204_documento-fratellanza-umana.html (23.08.2021).
- Patejuk K., Synod ludu Bożego, a nie tylko biskupów, <https://wiesz.pl/2021/05/24/synod-ludu-bozego-a-nie-tylko-biskupow> (02.09.2021).
- Schelhas J., Papieża Franciszka rozumienie prymatu, „Warszawskie Studia Pastoralne. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego” 11 (2016) nr 3 (32), s. 195–210.
- Schneider A., Na prośbę bp. Schneidera papież doprecyzował kontrowersyjne stwierdzenie, [https://m.pch24.pl/na-prosbe-bp-schneidera-papiez-doprecyzowal-kontrowersyjne-stwierdzenie/\(25.08.2021\)](https://m.pch24.pl/na-prosbe-bp-schneidera-papiez-doprecyzowal-kontrowersyjne-stwierdzenie/(25.08.2021)).
- Słownik języka polskiego PWN, red. M. Szymczak, Warszawa 1998.
- Sośniak Ł., Ile jest katolików na świecie? Najnowsze statystyki, [https://www.ekai.pl/ilu-jest-katolikow-na-swiecie-najnowsze-statystyki/\(06.09.2021\)](https://www.ekai.pl/ilu-jest-katolikow-na-swiecie-najnowsze-statystyki/(06.09.2021)).
- Stopka A., „Amoris laetitia”? Nie ma innych interpretacji, <https://deon.pl/kosciol/komentarze/amoris-laetitia-nie-ma-innych-interpretacji,461045> (04.09.2021).
- Svidercoschi G., Papież, który zapalił świat, Kraków 2017.
- Zróznicowane reakcje na papieski dokument nt. Mszy „trydenckiej”, [https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/\(3.09.2021\)](https://www.ekai.pl/zroznicowane-reakcje-na-papieski-dokument-nt-mszy-trydenckiej/(3.09.2021)).

